

del casc urbà (1962). I també a Castalla usaven *tou m.*, a la manera de l'Alt Pallars, en el sentit de 'clotadeta, fondal': allà feien joc i oposició l'*Alt del Carrascalet* i el *Toué(t) del Carr.* (1963); en el terme de Morella hi ha *Els Tous* (1961). I quin dubte hi ha que d'aquí prové el NL i NP: *Tous*, vila i antic castell (*tóys*) a la Conca d'Òdena, tirant d'Igualada cap a Segarra, la vila xurra de *Tóys* vora el Xúquer, país de gent pastora i vells hàbits rústecs (ja ben poc valencians, i llenguatge netament castellà quasi manxec, però amatents a l'escola de valenciana).

D'altra banda hi ha el femení *tova* substantiu, del qual ja he notat alguna manifestació. Belv. ho anotava per «robell de les dents»: altra manera d'expressar el que en diem 'tosca dentària', incrustació a manera del turo d'unes deus (cast. *sarro*). Si en català diem més aviat *turo* o *tosca*, el substantiu femení *tova* general en castellà, també té certa vigència, localment limitada, entre nosaltres: a Farrera de Pallars hi ha, enmig d'aquells plans alternats amb boscos, el *Planell des tóbes* (1935), si bé admetem com a possible que aquí es tracti d'una cavitat: com ho designa *Tya* a la vall aranesa i a d'altres gascones; *Latoue* commune del districte de St. Gaudens; *tou Malb-de-las-tres toues* a l'Alta Bigorra (MCamelat, *Beline*, p. 6); i Rohlf, *Gc.*, § 339; *Top. Hesp.* II, 128, 161, 187; *túo* «caverne, grotte» a l'Alt Coserans, i a la Vall d'Arrens (*ALGc.* III, 786); arag. *toba* «cueva rasgada entre peñascos» (Borao).

O plantes. Car és ben sabut que certes maneres de cards tenen fullam cobrint espais vacus: val. *toba* ja fou recollit per Cavanilles (*Obs.* II, 337); *AlcM* l'equipara a la «cardiga» i tinguem present la classificació tubífiora de les cardigasses i la sinonímia «bufassa» que hom aplica a la cardiga; mosssar. «*tuba*: cardo borriquero» en Becrí († 1093) i en l'anònim sevillà de 1100 (ed. Asín, p. 288); cf. Simonet; i així mateix en el *Libro de Alexandre* (*DECH* v, 514a37); avui andalús segons el *DAut.* *Toba* o *tova* «caña del cardo borriquero» en Enrique de Villena (gloss. de l'*Arte Cisoria* per FBNavarro).

Evidentment també es pot localitzar i documentar, en el parlar arrelat dels països catalans, els significats adjectius. Avui el sentit modern es retroba certament a tots els nostres països: que ja n'hem vist proves, en escr. de llenguatge genuí; en ross., mall., Costa Brava, Garrotxa: fins a Eiv.: «*tou*: blando, fondo» (PzCabr.), i fins al cap del Pallars: *tóu* 'bla' Farrera, Esterrí de Cardós, *pa tóu* Àreu; a Tor admetien *pa tóu* tot preferint *pa ténfe* (1932-4); a la rodalia de Lleida *lo Pa-tóu* amo d'un paratge de Soses (1964). Però tant o més arrelament demostren les accs. etimològiques.

Hem notat el gran paper que hagué de tenir en l'evolució cap al significat predominant avui, l'acc. 'esponjós, flonjo'; d'on, per la via moral, la d'ufanat, cofoi': d'entre les recollides per Ros i Sanelo li reconeix gran paper el dicc. val. de Lamarca (1842): «*tou*: hueco, ufano, envanecido»; «Mireu jóvens y vells, en fines robes! / mireu les fadrinetes si van *tobes*: / flors qu'ara han esclatat», versos Jq. Garcia Girona (en la revis-

ta morellana «Vallivana», a. 1904, 406). I no menys en cat. central: «per la mateixa enveja de mes amigues ho coneixia bé prou: poc *toba* 'm sentia jo cada volta que 'l retreyan», Pons Massaveu (*Colla del C.* xv, 222); i valencià comú: «en la mà la trompeta, ben *tou* de son paper, / com un gran personatge, en mig, lo pregoner», TLlorente (*La Barca Nova*, v. 59).

Dins el terme de Morella hi ha el «Maset de *Bòka-tóba*» (1961); i val a dir que aquí, tot devinant que el valor inicial fou com a malnom de l'home que el tenia, no em sé decidir entre veure-li una boca rodonassa (doncs buida i molt oberta) o una expressió de fèrvida i ingènua ufana: sigui com vulgui no és 'bla, estovat'.

Són moltes a tota la Romània les fonts, deus, tolles i clotadetes que duen noms com *Fonte Cava*, *F. de Balma*, o els casos de *Riba Tua*, *Foz Tua*, aquest allà on conflueixen el *Rio Tua* amb el Douro, aigües avall de l'aiguabarreig del *Tua* i el *Tuela* (*DECH* v, 514b i n. 1). I a la vall d'Arán i altres de gascones immediates tenim força clotadetes com la que a la Val-Arties porta el nom de *Tya*. Doncs també hi ha una *Font Tua* a la baixa vall de Seo, que ha donat nom al *Tossal de Fontúga* damunt Sarroqueta de Llesp (1-57). A Òpol, NE. del Rosselló, hi ha un pou d'aigua fresca conegut per *la túu* que dona nom a la *Plaça de la Toua* dins el poble (1960).

Més a llevant abunden els testimonis de *tou* en el sentit d'esponjós i en el de 'ple de caus'. A Tuixén m'ensenyaven una *érb* *tóba* quasi com esponja (1964); «perdreu el camí» em deien a La Nou de Berguedà, que allí dalt hi jeu la *broma tóba* 'boira espessa, cotonosa' (1964). A l'arag. de Bielsa *lana tóba* 'la desatapeida o esclarissada després de cardar-la' (1965); en el de Gistaín, *tovo* «poco prieto (tierno)» (Br. Mott).

Als Aspres, a certes parts del Maestrat, a d'altres comarques del N. i del S., és ben evident el sentit de 'cavernós', ple de cavitats. El *Montú* (pronunciat *munú*) damunt Corbera de Dalt és tot ell clivellat de caus; a Castellnou dels Aspres s'obre una ribera serrats avall, on m'ensenyaven de lluny les Coves d'En Bordes, «i després les C. d'en Pau, i les d'en Pere, i les d'en Berenguera...»: «vos hi acostésseu pas», m'advertia el batlle: «tot és *tóu*» (1960). Centenars de kms més al Sud, em semblava tornar a terra ross. quan a Cabanes de l'Arc, parlant del «*Pla dels Alvenscs*», descrivien «tot allò és *tóu*» (1961). I que no són pas per jeure-hi mollament aqueixos paratges tan pedregosos!

En fi, el sentit 'buit de dins', es manté, en llocs veïns d'aquests, integralment. A Talteüll n'ensenyaren unes moreres «que són *túu*» 'buides de dins', amb la pell de l'arbre concavada (1960); a Sant Pere dels Forcats parlant-me de la gran conífera, espècie d'avel exòtic, dit en francès *épicea* (que acatalanaven *apiciá*) deien que «quan és vell es fa *tou*» (1959). «¿Com dieu un arbre buit de dins?» resposta categòrica *tóu* Esterrí de Cardós i Farrera, *tóu de dins* a Àreu, vacillant entre *tóu de dintre* i *korlát* a Tor (1932-34). I així deu continuar, o devia, cap al Segre, car en el curs d'aquest riu, hi ha, al peu d'Àguilar de Bassella, una gorga important coneguda actualment com el *Toll de kantóu*,